

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет/інститут - педагогічний _

Кафедра _ педагогіки початкової освіти _

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЗІ ВСТУПОМ ДО
СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Освітня програма «Початкова освіта»

Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № _1_ від “ 28” серпня 2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Основи інклюзивної педагогіки зі вступом до спеціальності
Викладач (-і)	доц.Матвеева Наталія Олексіївна
Контактний телефон викладача	0502204583
E-mail викладача	nataliematveieva@gmail.com
Формат дисципліни	Лекції, практичні, самостійна робота
Обсяг дисципліни	90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Очні консультації: 2 години на тиждень (середа, 13.30 год., 308 ауд.)
2. Анотація до курсу	
<p>Дисципліна «Основи інклюзивної педагогіки зі вступом до спеціальності» вивчається студентами спеціальності «Початкова освіта» на третьому курсі у шостому семестрі. Даний курс присвячений ознайомленню майбутніх фахівців із науково-теоретичними засадами упровадження інклюзивної освіти, сучасними стратегіями освітньої інклюзивної практики. Курс розраховано на узагальнення загальних понять інклюзії, усвідомлення категорій, визначень, принципів інклюзивної освіти, вивчення генезису науково-теоретичних підходів до проблеми включення осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір. Курс включає вивчення актуальних проблем освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні; має на меті озброєння студентів знаннями про об'єкт, предмет і завдання інклюзивної педагогіки; особливості професійного спілкування у структурі діяльності педагога з учнями з особливими потребами; специфіку педагогічної діяльності щодо розвитку молодших школярів з різними видами порушень.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета курсу полягає у підготовці студентів до навчально-виховної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами; ознайомленні майбутніх фахівців із предметом та об'єктом інклюзивної педагогіки, принципами інклюзивної освіти та стратегіями їх упровадження у навчально-виховний процес ЗОШ, особливостями педагогічної діяльності вчителя у роботі з учнями з різними видами нозологій.</p>	
<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни ви ознайомитеся із метою та завданнями інклюзивної педагогіки як науки; генезисом науково-теоретичних підходів до проблеми включення дітей молодшого шкільного віку з різними нозологіями в загальноосвітній простір; світовим досвідом упровадження інклюзії, проблемами освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні; особливостями розвитку учнів з порушеннями.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>Програмні результати навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Володіння системою наукових знань із дисциплін загальної та професійної підготовки. Знання сучасних теоретичних основ освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти. -Знання мети, завдань, змісту, методів, організаційних форм і засобів початкової освіти, сутності процесів виховання, навчання й розвитку учнів початкової школи; структури календарно-тематичного планування, особливостей ведення журналу обліку успішності учнів; специфіки виховної роботи на уроках й у позаурочній діяльності. -Знання вікових особливостей дітей, індивідуальних відмінностей у перебігу їхніх пізнавальних процесів. -Знання закономірностей та теорії процесу навчального пізнання, сучасних навчальних технологій. -Знання сутності методичних систем навчання учнів початкової школи освітніх галузей/змістових ліній, визначених Державним стандартом початкової освіти, сучасних методів навчання в умовах інклюзії. -Знання нормативних документів, що регламентують початкову освіту: Державного стандарту початкової освіти, навчальних програм предметів, які вивчаються в початковій школі, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, вимог 	

<p>Концепції нової української школи.</p> <p>-Уміння застосовувати знання із дисциплін загальної та професійної підготовки у педагогічній діяльності.</p> <p>-Уміння проєктувати процес навчання предмета у вигляді календарно-тематичного планування для певного класу, теми.</p> <p>-Уміння розробляти проєкти уроків з певного предмета та їх фрагменти, методику роботи над різними видами завдань з метою опанування учнями певних елементів змісту навчальної програми.</p> <p>-Уміння здійснювати моніторинг якості навчальних досягнень учнів з певної теми, контроль і оцінювання навчальних досягнень молодших школярів згідно з критеріями оцінювання та відповідно до державних вимог до рівня навчальних досягнень учнів, визначених програмою з певного предмета. Уміння використовувати сучасні психолого-педагогічні методики діагностування молодших школярів.</p> <p>-Уміння проводити уроки в початковій школі, аналізувати урок щодо досягнення його мети й завдань, оцінювати ефективність застосованих форм, методів, засобів і технологій, використовувати інноваційні технології вивчення певної освітньої галузі/предмета в класі з інклюзивним навчанням.</p> <p>-Здатність до здійснення ефективної комунікації, в т.ч. іноземною мовою, у процесі вирішення професійно-педагогічних задач, усунення комунікативних бар'єрів, організації навчального діалогу з учнями з особливими освітніми потребами.</p> <p>-Здатність прогнозувати, проєктувати та коригувати педагогічну комунікацію із суб'єктами освітнього процесу початкової школи на засадах етики професійного спілкування, налагоджувати педагогічну співпрацю з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку.</p> <p>-Здатність до навчання впродовж життя і вдосконалення з високим рівнем автономності набутої під час навчання кваліфікації.</p>					
5. Організація навчання курсу					
Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
Лекції			12		
семінарські заняття / практичні / лабораторні			18		
самостійна робота			60		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ Вибірковий		
Шостий	Початкова освіта	Третій	Дисципліна вільного вибору студента		
Тематика курсу					
Тема, план	<i>Форма заняття</i>	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконан ня
Модуль 1. Тема 1. Генезис науково-теоретичних підходів до проблеми включення осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір	Лекція, практичне	Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912. Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-	опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, опрацювання літературних джерел, підготовка конспекту, виконання завдань різних	Максимальна оцінка – 5	один тиждень

		<p>во «Ранок», 2014. 144 с.</p> <p>Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.10 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» Ел. носії: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/</p>	<p>рівнів, підготовка презентації на тему «Інклюзія та наукова спадщина дослідників» (10 год.)</p>		
<p>Тема 2 Світовий досвід включення дітей з особливими освітніми потребами у навчально-виховний процес ЗОШ</p>	<p>Лекція, Практичне - організаційно-діяльнісна гра</p>	<p>Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с.</p> <p>Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник. К.: Контекст, 2000. 286 с.</p> <p>Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Психолог, 2009. №10. с.14- Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): матеріали Міжнародної конференції/за ред. В.І.Бондаря, Р.Петришина. К.: Наук. Світ, 2004.200 с.</p>	<p>опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, опрацювання розділу посібника Кравченко Г.Ю. Інклюзивна освіта. Х.: Ранок, 2014. 144 с., конспектування праці Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с.; виокремлення головного, укладання тез та списку бібліографії з теми;</p> <p>створити банк досвіду освітніх інновацій зарубіжних країн щодо інклюзії (виписати основні аспекти освітньої реформи</p>	<p>Максимальна оцінка - 5</p>	<p>Один тиждень</p>

			країн, виокремити зміст та сутність інклюзії, шляхи упровадження, позитивний досвід та ін.) (10 год.)		
Тема 3 Актуальні проблеми освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні	Лекція-прес-конференція, практичне	Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник. К.: Контекст, 2000. 286 с. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. Вип. 8/За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. К.: Наук. Світ, 2006. 288 с. Ілляшенко Т.Д. Інклюзивна освіта і перспективи подолання невстигання учнів у загальноосвітній школі: Ел. носії: http://lib.iitta.gov.ua/2116/1/ Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Психолог, 2009. №10. с.14-18. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.	опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, пошуково-дослідна робота, складання бібліографії, опрацювання статті Липа В.О., Серова С.О. Про деякі проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні //Актуальні питання корекційної освіти. 2011. Вип. 2. С. 121-127., аналіз опрацьованої статті; запис переліку основних проблем упровадження інклюзії в Україні на сучасному етапі; підготовка запитань до прес-конференції; виготовлення наочних матеріалів (творче	Максимальна оцінка - 5	один тиждень

			завдання:(карти-візуалізації, опорні схеми, плакати) (10 год.)		
Модуль 2. Тема 1 Предмет і завдання інклюзивної педагогіки	Лекція, практичне	Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Ів-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с. Колушаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с. Колушаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку/Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.Н.Шаховська, Ю.А.Костенкова; Під ред. Б.П.Пузанова. М.: Видавничий центр «Академія», 2001. Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.	опрацювання літературних джерел та матеріалів в системі дистанційного навчання, складання опорної схеми лекції, написання літопису цікавих думок (про інклюзивну педагогіку), підготовка доповіді на тему: «Інклюзивна педагогіка: становлення та розвиток»; підготовка схематичного зображення (Рис.) «Етапи становлення інклюзивної педагогіки» (10 год.)	Максимальна оцінка – 5	один тиждень
Тема 2 Професійне спілкування у структурі діяльності педагога з учнями з особливими потребами	Лекція-диспут, семінар генерації ідей	Діти с обмеженими можливостями: проблеми и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сост. Н.Д.Соколова, Л.В.Калиникова. М.: ООО «Аспект», 2005. 448 с. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні	опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання та Розділу посібника Кравченко Г.Ю., Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Вид-во «Ранок» 2014. 144 с. С.127-133.; укладання	Максимальна оцінка - 5	Один тиждень

		<p>аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. Вип. 8/3а ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. К.: Наук. Світ, 2006. 288 с.</p> <p>Ілляшенко Т.Д. Інклюзивна освіта і перспективи подолання невстигання учнів у загальноосвітній школі: Ел. носії: http://lib.iitta.gov.ua/2116/1/</p> <p>Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Психолог, 2009. №10. с.14-18.</p> <p>Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник /Упорядник Сидоренко Н.А. К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.</p> <p>Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник №4 НДІ інклюзивної освіти/ Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В. Рівне: РОШПО, 2013. 53с.</p> <p>Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: Підручник. Вид-во: «Новий Світ-2000», Львів, 2019. 264 с.</p>	<p>плану роботи з учнями з порушеннями розвитку щодо організації професійного спілкування; складання 2-3 педагогічних ситуацій (урахування різних стилів спілкування); підготовка виступів-повідомлень «Мої міркування щодо професійного спілкування у інклюзивному просторі» (10 год.)</p>		
<p>Тема 3 Розвиток особистості молодшого школяра з особливими освітніми потребами</p>	<p>Лекція, практичне -виставка</p>	<p>Гавриш С., Григоренко с. Інформаційні технології у навчальній діяльності учнів допоміжної школи//Дефектолог. 2009. № 11. С. 18 – 20.</p> <p>Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2</p>	<p>опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, конспектування статті Романчак Ж.І. Організаційно -методичні умови</p>	<p>Максимальна оцінка - 5</p>	<p>Один тиждень</p>

	<p>Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.</p> <p>Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.</p> <p>Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.</p> <p>Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку/Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.Н.Шаховська, Ю.А.Костенкова; Під ред. Б.П.Пузанова. М.: Видавничий центр «Академія», 2001.</p> <p>Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.</p>	<p>професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі//Наша школа. 2014. № 4. С. 33 – 37.;</p> <p>законспектувати Т.2. посібника Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: Підручник. Вид-во: «Новий Світ-2000», Львів, 2019. 264 с. С. 28-54.;</p> <p>складання опорної схеми лекції; підготовка творчих робіт на тему «Чинники впливу на розвиток особистості» (плакати, стіннівки, летбуки, альбоми світлин, наочні матеріали та ін.) (10 год.)</p>		
6. Система оцінювання курсу				
Загальна система оцінювання курсу	<p>Вид контролю – залік. Максимальна оцінка – 100 балів. Участь в роботі впродовж семестру – 50 балів (оцінки за практичні заняття – 30 балів, за самостійну роботу – 10 балів, контрольну роботу – 10 балів) Залік – 50 балів.</p>			
Вимоги до письмової роботи	<p>Ви повинні виконати контрольну роботу, що складається із двох теоретичних питань (оцінюється у 8 балів) і практичного завдання (2 бали).</p>			
Практичні заняття	30 балів			
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Виконання 60-70% практичних завдань репродуктивного та частково-пошукового рівнів, 5-10% - виконання творчих завдань</p>			
7. Політика курсу				

У процесі вивчення курсу студент повинен продемонструвати належний рівень пізнавальної активності, інтересу до дисципліни; самостійність у виконанні завдань та творчий підхід у ході самопідготовки.

Студент повинен добре володіти навчальним матеріалом, поданим на лекційних заняттях, незалежно від присутності на них, а також мати конспект лекцій.

Студент повинен відвідувати практичні заняття, ретельно готуватися до них та виконувати усі завдання, в іншому випадку йому слід опрацювати пропущені теми, а також виконати супровідні вправи та завдання різного рівня. Лекційні курси, додаткові ресурси для засвоєння змісту курсу є доступними на сайті дистанційної освіти. Завершальним етапом відпрацювання пропущеного практичного заняття є складання студентом тестів із теми.

За умови пропуску та не відпрацювання більше 50% занять, студент не буде допущений до складання заліку.

8. Рекомендована література

1. Борякова Н. Ю. Педагогические системы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии : учеб. пособ. для студентов. М. : АСТ, Астрель, 2008. 222 с.
2. Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Ів-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с.
3. Выготский Л. С. Основы дефектологии. СПб.: Лань, 2003. 654 с.
4. Гавриш С., Григоренко с. Інформаційні технології у навчальній діяльності учнів допоміжної школи//Дефектолог. 2009. № 11. С. 18 – 20.
5. Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с.
6. Дети социального риска и их воспитание/Под научн. ред. Л.М.Шипициной. СПб: «Речь», 2003. 144 с.
7. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сост. Н.Д.Соколова, Л.В.Калинникова. М.: ООО «Аспект», 2005. 448 с.
8. Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник. К.: Контекст, 2000. 286 с.
9. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. Вип. 8/За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. К.: Наук. Світ, 2006. 288 с.
10. Ілляшенко Т.Д. Інклюзивна освіта і перспективи подолання невстигання учнів у загальноосвітній школі: Ел. носії: <http://lib.iitta.gov.ua/2116/1/>
11. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Психолог, 2009. №10. с.14-18.
12. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
13. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
14. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
15. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку/Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.Н.Шаховська, Ю.А.Костенкова; Під ред. Б.П.Пузанова. М.: Видавничий центр «Академія», 2001.
16. Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.
17. Лапшин В. А., Пузанов Б. П. Основы дефектологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. М.: Просвещение, 1991.143 с.
18. Липа В.О., Серова С.О. Про деякі проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні //Актуальні питання корекційної освіти. 2011. Вип. 2. С. 121-127.
19. Логопедія: [підручник] / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
20. Мальярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник. К.: Літера ЛТД, 2005. Ч. I. 272 с.
21. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.10 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» Ел. носії: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/
22. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського

- району м. Києва). Практично-методичний посібник /Упорядник Сидоренко Н.А. К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.
23. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник №4 НДІ інклюзивної освіти/ Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В. Рівне: РОШПО, 2013. 53с.
24. Постанова Кабінету Міністрів від 21 серпня 2013 р. № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: Ел. носії/ <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>
25. Репина З.А., Лизунова Л.Р. Компьютерные средства обучения: проблемы разработки и внедрения//Вопросы гуманитарных наук. 2004. № 5 (14) С. 285.
26. Романчук Ж.І. Організаційно-методичні умови професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі//Наша школа. 2014. № 4. С. 33 – 37.
27. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні//Дефектологія. 2004. № 2. С. 6 – 11.
28. Специальная педагогика: учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова и др.; Под ред. Н. М. Назаровой. 4-е изд., стер. М.: Изд. центр «Академия», 2005. 400 с.
29. Слободянюк Н.Г., Софій Н.З., Найда Ю.М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально- методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К., 2007. 128 с.
30. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа.: особливості організації та управління: Навч.-метод. посібник/Кол. Авт.: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін.; за заг. ред. Л.І.Даниленко. К., 2007. 128 с.
31. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): матеріали Міжнародної конференції/за ред. В.І.Бондаря, Р.Петришина. К.: Наук. Світ, 2004.200 с.
32. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К., 2007. 128 с.
33. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання./Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К., 2007.128 с.
34. Указ Президента України № 588/2011 від 19 травня 2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями»: Ел. ресурс/ <https://www.google.com.ua/search?q=+Указ+Президента+України+№+588%2F2011>
35. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: Підручник. Вид-во: «Новий Світ-2000», Львів, 2019. 264 с

Викладач _____ доц. Н.О.Матвеева